

BİLİNMEYEN BİR MİRAS ÜZERİNE; BIRKLİN MAĞARALARI

ÖZET

Tarihi yapılar, geçmişi geleceğe aktararak kültürel devamlılık sağlar. Bu çalışmayı yapmaktaki amacımız yaşadığımız dünyada ülkemizin önemli tarihini, kültürel ve turistik değerlerinden biri olan Bırklin Mağaralarını tanıtmak, kentimiz Diyarbakır için nasıl bir sosyal ve ekonomik değer taşıdığını gözler önüne sermektir.

Bırklin Mağaraları

Diyarbakır – Bingöl karayolunun 104. km’sinde Lice ilçesi sınırları içerisinde bulunan Bırklin Mağaraları, zengin karstik yapıları ve Asurlulara ait kitabeleri ile ünlüdür. Asur kralları III. Salmanasar ve I. Tiglatpleser’e ait çivi yazılı stel ve kitabeler, milattan öncesini günümüze taşıyan şahit kayalardır. Bu kayalar, tarihi belge ve yazıtları ile adeta bir açık hava müzesini andırmaktadır.

Tanrıların temsilcisi sayılan bu iki ihtişamlı Asur Kralının kabartma ve çivi yazılı rölyefleri, mağaraların girişindeki kayalara kazılmıştır.

Güneydoğu Torosların güneye bakan yamacında bulunan Bırklin Mağaraları, dördüncü zamanda bir göçme ile Bırklin Çayının önünün tıkanması neticesinde çayın sol sahildeki kalkerleri aşındırarak kendisine yollar açması ile oluşmuştur. Bırklin Mağaralarının çayı, birbirine paralel uzanan iki kayalığın arasında akarak burada üç mağara oluşturmuştur. Mağaralar, derinlik, uzunluk ve hakkında söylenegelen efsaneleri dışında astım hastalarını iyileştirmekle de ünlüdür. Bırklin Mağaraları antik çağda ölülerin yer altı dünyasına girdiği kapı olarak kabul ediliyordu.

Diyarbakır’ın Lice ilçesindeki Bırklin Mağaralarında yapılacak yeni bilimsel araştırmaların bölge tarihi, kültürü ve turizmüne değişik bir bakış açısı kazandıracağını umuyoruz.

Yaşlı dünyamız insanlığın var olduğu günden bu güne sayısız kültür ve medeniyete sahne olmuştur. Bu kültür ve medeniyetlerin bir kısmı izlerini yitirirken bazıları da geride unutulmaz izler bırakmışlardır. Kültürel bir varlık olan insan bu izlerin peşine düşmüş, birçok esrarengiz medeniyetin kalıntılarını ortaya çıkarmış ve daha birçoğunu ortaya çıkarmaya devam edecektir. Zira kültür ve medeniyetler tüm insanlığın ortak mirasıdır. Bu bağlamda tarih boyunca Mezopotamya Bölgesinin her

Ahmet Çimen

Dicle Üniversitesi Eğitim
Fakültesi
acimen@dicle.edu.tr

karışı insan yaşamına beşiklik etmiştir. Hele yukarı Mezopotamya'da "verimli hilal" denen bereketli topraklar ve çevresindeki dağlık alanlar sürekli el değiştirmiştir; çünkü buralar tarıma, hayvancılığa kısaca o günün şartlarında insan yaşamına oldukça elverişli olduğundan paylaşılammış ve sürekli savaflara sahne olmuştur. Milattan 4000 yıl önce Huriler onları takiben Asurlular, Medler, Persler, Partlar, Romalılar, Sasaniler, Bizanslar, Selçuklular, Osmanlılar buraları yurt edinmişlerdir.

Denilebilir ki yukarı Mezopotamya'da yer alan Diyarbakır, dünyanın en eski medeniyetlerine beşiklik etmiştir. Bilinen en eski yerleşim alanlarından Çayönü-Hılar Mağaraları yanı sıra bu ilin dört bir yanında insanlık eser ve medeniyetine şahitlik eden, tarih ve kültür kokan manzaralar görenleri heyecanlandırmaktadır. Bırklin Mağaraları bu manzaraların en çarpıcı örneklerindendir. Bu mağaraların özellikleri incelendiğinde kadim Diyarbakır ilinin tarihi coğrafyasının ne kadar zengin olduğu ortaya çıkmaktadır.

Asur hükümdarı ADAD NİRARI'nın kılıç kabzasındaki çivi yazısında "AMİD" kralı diye yazması kent tarihi hakkında çok önemli bir bilgi olduğu gibi Diyarbakır-Bingöl-Lice karayolunun kesiştiği yerde Bırklin mağaralarının kayalarına kazınmış rölyef ve kitabeler; buradaki Asur

hâkimiyetinin en çarpıcı belirtileridir.

Bırklin Kitabeleri

Bırklin Mağaraları, Lice ilçesinin sınırları içinde, Diyarbakır – Bingöl karayolunun 104. kilometresi üzerinde ve yolun doğu kenarındadır. Bu mağaraların birinde I. Tiglatpileser'e (M.Ö. 1116–1090) ait stelle iki kitabe mevcuttur. Stel ve kitabeler mağaranın kuzey yönünde ve oldukça yüksekte bulunduğu için ciddi bir zarar görmeden günümüze dek ulaşmayı başarmıştır. Buraları 1899'da C. F. Lehmann - Haupt inceleyerek, I. Tiglatpileser'in bu stelinin resmini çekmiş ve kitabeleri ile birlikte yayımlamıştır.

Ayrıca bahsi geçen mağaranın daha ötesinde ve daha yüksekte bulunan başka bir mağaranın batıya bakan yüzünde de III. Salmanassar'a (M.Ö. 859 – 825) ait olduğu zannedilen başka bir kitabe ile stel bulunmaktadır.

Hem I. Tiglatpileser'in hem de III. Salmanassar'ın kitabeleri iki bölümden oluşmaktadır.

I. Tiglatpileser'e ait ilk kitabe şöyledir:

"Nairi memleketlerinin fatihi,
Dünyanın dört bucağının kralı, Asur kralı,
Kuvvetli kral Tiglatpileser
Tunni, Dayani, Kirhi memleketinden büyük
denizlere kadar zaptettim."

I.Tiglatpileser'e ait ikinci kitabe:

"Beylerim büyük tanrılar Aşur, Şamaş,
Adad'ın yardımcıları ile
Asur memleketi kralı Muttakıl-nusku'nun oğlu
Asur kralı Aşur-reşi-işi'nin oğlu
Asur kralı ben Tiglatipileser,
Amuru memleketinin büyük denizi ve Nairi memleketi denizinden
Nairi memleketine üçüncü defa gittim."

III. Salmanassar'ın ilk kitabesi:

1. Salmanassar, büyük kral, kuvvetli kral, Asur'un kralı, büyük halk topluluklarının kralı Prens,
2. Asur'un rahibi, onun inandığı tanrılar Şamaş ve Adad tarafından desteklenmiş olan o, yürüdüğü zaman
3. Güneşin doğuşundan batışına kadarki büyük dağlara hâkim oldu
4. Ordusunun başında savaştığı ve ve düşmanları takip ettiği zaman yenilmez olan o,
5. Tufanın enkaz yığını sürüklediği gibi, onları muzaffer bir şekilde çiğnedi
6. Nairi memleketinin denizinden, güneşin batışının denizine kadarki ülkeyi fethetti. Hatti ülkesini bütün kapsamıyla, Melitene'yi, Dayana'yı, Suhme,
7. Urartu'lu Aram'ın kral şehri Azzaşkun'u, Gilzan'ı
8. Hubuşkia, Dicle'nin kaynağından
9. Fırat'ın kaynağına kadar olan yeri, bundan başka, Zamua memleketinin
10. Bizim hanedana ait olan kısmının denizinden, Kalde ülkesinin denizine kadar olan sahayı ben boyunduruğum altına aldım
11. Babil'e gittim, Borsippa'da, Kutha'da kurban sundum, Kaldelilerin ülkesine indim
12. Şehirlerini fethettim. Kalde ülkesinin krallarının vergilerini kabul ettim.
13. Silahlarımın korkusu tuzlu denizlere kadar yayıldı
14. Şam'ın kralı Adadiri, Hatti memleketinin 12 kralı ile bana karşı yürüdü
15. Onlarla savaştım, bozguna uğrattım, harp arabalarını, atlarını
16. Harp silahlarını onlardan aldım, onlar hayatlarını kurtarmak için kaçtılar.

III. Salmanassar'ın ikinci kitabesi:

1. Salmanassar
2. Büyük kral, kuvvetli kral
3. Dünyanın kralı, Asur'un kralı
4. Büyük halk kitlelerinin kralı ki o,
5. Onun itimad ettiği tanrılardan Şamaş ve Adad'ın yardımı ile
6. Azametli bir şekilde
7. Vakarlı adımlarla yürüdü ve
8. Güneşin doğuşundan batışına kadar olan
9. Kudretli dağlara hakim oldu
10. Düşmanları takip ettiğinde
11. Bir su baskınının bir moloz yığınının yıktığı gibi mağlup edilemez büyük kral
12. Irmakları ve geçilemez dağları muzaffer bir şekilde çiğneyip geçti
13. Asur'un kralı Tukulti-Ninurta'nın oğlu
14. Asur kralı Asurnasirpal'in oğlu (Salmanassar)
15. Nairi memleketinin denizinden güneşin batışının büyük denizine kadar olan her yeri fethetti
16. Bütün kapsamı ile Hattiler memleketini, Melitene'yi, Dayani memleketini, Suhme memleketini ve Azaşkun şehrini
17. Urartulu Aram'ın kral şehrini, Gilzan memleketini, Hubişkiya memleketini
18. Dicle'nin baş kaynağı sahasından, Fırat'ın kaynağına kadar bizim hanedanın Zamua memleketinin denizinden
19. Kalde memleketinin denizine kadar ben kendime ram ettim. Babil'e gittim, kurban sundum, Kaldelilerin memleketine indim
20. Şehirlerini fethettim ve vergilerini aldım
21. Şamlı Adadidri, Hamatlı İrhilini, deniz sahilindeki 15 şehirle birlikte
22. Bana karşı hücumla geçtiler. Onlarla savaştım. Onları bozguna uğrattım.
23. Harp arabalarını, binek atlarını tahrip ettim.

Ve muharebe silahlarını

24. Onlardan aldım

25. Hayatlarını kurtarmak için onlar kaçtılar.

Mağaralar

Kökeni Hurri diline dayanan, bugünkü Kürtçe'de Birklin(Bilk) sözcüğü; yükselme, kabarma, kaynama (suyun fışkırması) anlamlarına gelir.

Birklin Mağaraları hem jeolojik devir açısından hem de tarihsel olarak çok eskilere dayanır. Tersiyer dönemine ait Güneydoğu Torosların (6,5–2,5 milyon yıl önce) Kuvaternerde (2,5 milyon yıl öncesi 4. Jeolojik Zaman) kalkerlerin vadide çökerek suyun önünü tıkamasıyla, akarsuyun aşındırma, eritme ve çökeller oluşturması sonucunda bugünkü mağaralar oluşmuştur. Kilometrelerce uzun tüneller, pek çok sarkıt ve diktler, nerede bittiği kestirilemeyen karanlık dehlizler meydana gelmiştir. Mezopotamya'ya hayat veren Dicle nehrinin II. kolu olan Birklin Çayı birbirine paralel uzanan iki kayalığın içinden akarak üç muazzam mağara oluşturmuştur. Bu mağaralar ilk kez 1862 yılında bir İngiliz konsolosu tarafından keşfedilmiş ve incelenmiştir.

Sir Andreas, 5 yazıt ve 3 kaya kabartmasına ve mağaralarda bulduğu insan yapımı kalıntıların varlığına dayanarak buranın M.Ö. 6000 yılından itibaren kullanıldığını; ayrıca Bizans ve Selçuklu dönemlerinde yoğun bir şehirleşme yaşandığından bahseder.

1.Mağara: Bırklin suyunun açıktan aktığı bir numaralı mağaradır. Asur Kralı I.Tiglatplesaer'e ait iki stel ile iki kitabenin bulunduğu mağaradır. Kitabelerden biri stelin ön cephesindedir. Hükümdar eliyle kitabeyi işaret etmektedir. Diğer kitabe stelin arkasına düşmektedir. Kitabe yosun bağlamış ve zamanla silindiği için resmi anlamak mümkün olmamaktadır.

2.Mağara: III. Salmanassar'a ait olan stel ile 2 çivi yazılı kitabe bu mağaranın biraz ötesinde ve yüksekte bulunan başka bir mağaranın batıya bakan yüzündedir. Stel ve kitabe insan elinin yetişebileceği bir yükseklikte olduğundan taşlarla tahrip edilmiş ve bugün zor fark edilir bir haldedir. Bu stelde hükümdar mağara içinde bulunan ikinci bir mağarayı işaret etmektedir. Bu ikinci mağara, birincisinin devamı gibi ise de 15 metre yükseklikte ve 12 metre genişlikteki ağızında 1.5 metre kalınlığında çok eski olduğu belli olan bir duvar temeli vardır. Mağara çok derindir. İçinde saatlerce yürümelerine rağmen sonunu göremediklerini söyleyen köylüler pek çoktur. Mağaranın en azından birkaç kilometre uzunluğa sahip olduğu belli olmaktadır. Mağaraların astım hastalığına iyi geldiği söylenmekte ve yöre halkı tarafından bu amaçla ziyaret edilmektedir.

3. Mağara: Mağaralar arasında en uzun ve kayalıkların yukarı kısmında kalan mağaradır. Yaklaşık iki kilometre uzunluğa sahip olan bu mağara tümü ile sarkıt ve dikitlerle doludur. Giriş ağız dar olmakla birlikte içinde yer yer 6-7 metreyi bulan genişlikte ve yükseklikte salonları vardır.

Bırklin Mağaralarındaki Yüzey Çalışma Komisyonu Başkanı Sir Andreas, bir ay boyunca mağaralarda çalışmalar yapmış ve araştırma sonuçlarını Diyarbakır Müze Müdürlüğü toplantı salonunda ilgililere ve basın mensuplarına anlatmıştır. Buna göre Asur yazıt ve kabartmaları milattan önce 100-850 yıllarına aittir. Mağaralarda büyük ölçüde tahribat meydana gelmiştir. Bu tahribatın ana sebebi define bulma ümidiyle bilinçsiz kazı yapan duyarsız kişilerden kaynaklanmıştır. Tahribatla ilgili olarak civarda bulunan Korha köyü sakinlerinin anlattığına göre, 1962 yılında Lice Kaymakamı olan Erol Yavuz, arkadaşları ile mağaraları gezdikten sonra

bir çilingir sofrası kurup Zebene Çayının geçtiği mağaranın önünde içmeye başlamışlar. Bir süre sonra kaymakam silahına sarılıp çivi yazılı kitabeleri ve III. Salmanassar'ın rölyefine ateş açmaya başlamış. Misafirleri ile birlikte rölyef ve kitabeyi nişan tahtası olarak kullanmışlar. mealindeki söz böyle durumlar için söylene gerek.

Bırklin Mağaralarında, bilinçli kazı çalışmaları yapılırsa Asur ve Urartu medeniyetlerinin tarihsel altyapısını detaylı bir biçimde öğrenmek mümkün olabilecektir. Burada yapılan incelemelerde Hassuna dönemine ait çanak ve çömleklere rastlanılmıştır. Katmanda mineral katkılı açık ocaklarda pişirilen çömlek ve seramiklere buradaki civar yerleşim birimlerinde rastlanılmıştır. Gelecekte yapılacak kazılarda önemli bulgulara ulaşılabilmektedir.

Etimoloji ve Civar Köyler

Bırklin Mağaralarının yukarısında kalan kayalıkların üzerinde "KORHA" denen bir köy yer almaktadır. Bu köyün kitabelerde geçen "KIRHI" memleketi olduğu tahmin edilmektedir. Bölgenin batısı boyunca, Hani ilçesi ve ardındaki Nerip köyleri (yedi tane nerip köyü bulunmaktadır), alan olarak Hazar Gölüne dek uzanmaktadır. Bu alanın da kitabelerde geçen Nairi memleketi olduğu sanılmaktadır. Nairi denizi, Elazığ'daki Hazar Gölü, "Güneşin battığı büyük deniz" ve "Tuzlu deniz" Akdeniz, "Fıratın kaynağına dair bizim hanedanın, Zamo memleketinin denizi" Van Gölü "Kalde ülkesinin denizi"de Basra Körfezi olmalıdır.

III. Salmanassar, Babil'e gidip Kalde Ülkesine indiğini ve şehirlerini fethedip vergilendirdiğini

söylemektedir. Ayrıca Şam Kralı Adadiri ve Hatti Memleketinin 12 kralını yenerek deniz sahilindeki 15 şehirle birlikte teslim aldığını ifade etmektedir. Nitekim III. Salmanassar dönemindeki bulgulara bakılırsa bu tahminlerimiz daha net bir şekilde anlaşılır.

Bırklin Mağaralarının yakınındaki köylerden birinin adı da "Kılıdar" dır. Aslında bu ismin Arapçadan devşirildiği, asıl adının Kal'a-Dar olduğu sanılmaktadır. Kal'a-Dar ise "Kale Evi" anlamına gelmektedir. Yine Bırklin Mağaralarına varmadan hemen önce karayolu üzerinde sol tarafta tarihi harabe ve kalesi bulunan bir köy bulunmaktadır. Bu köyün adı "Xana Kelê"dir. Han," gerek yol üstünde gerek şehrin içinde yolcu, misafir ve yabancıların konaklamalarına ve oturmalarına mahsus veyahut tüccar ve işadamlarının iş gördükleri, mal depo ettikleri küçük atölyeler ve işyerlerini içine alan büyük yapı" anlamındadır. "kel" ise Kürtçede "kale" anlamına gelir. Buradaki halk zaman içinde kendi yöresel terminolojisini geliştirmiştir.

Doğal Bitki Örtüsü ve Kültür Bitkileri

Yörenin bitki örtüsü, bozulmuş meşe ormanları ve bozkır şeklindedir. Mazı, meşe palamudu ve mağara kayalıklarında devasa incir ağaçları bulunmaktadır. Yer yer yabani kiraz ve menengiç ağaçlarına rastlanmaktadır. Ot ve çalı topluluğu ise çok çeşitlidir. Mağara alanı yakın köyler ile birlikte ele alındığında şifalı otlar dikkat çekmektedir.

Güçlü bir antiseptik ve çayı içildiğinde doğal bir antibiyotik olan Civan Perçemi, Hapşırık otu, öksürük ve soğuk algınlığına iyi gelen Sığır Kuyruğu, Gut hastalığı ve strese karşı kullanılan

aynı zamanda bir antioksidan olan Peygamber Çiçeği, Dağ Kekiği ve Ada Çayı çeşitleri bunlardan birkaçıdır.

Ayrıca Hepatit B ve C'nin yardımcı ilaçları olan Kantaron ve Butaf, Karaciğerin dostları Hindiba ve Kuzu Kulağı, yine güçlü bir antioksidan olan Şahter Otu, Deve Dikeni çeşitleri ve Geven çeşitleri ile Birklin yöresi tam anlamıyla bir açık tabiat eczanesi gibidir.

Köylerde daha çok bağ, bahçe ile ilgilenilmektedir. Meyve ve sebze çeşitleri oldukça fazla ve kalitesi yüksektir. Meşhur Lice Domatesi ve Kılıdar Soğanı bu yöreye aittir.

Mağara Turizmi

Maalesef ülkemizde tarihi ve turistik değerlere verilmesi gereken önem daha yeni yeni anlaşılmaya başlanmıştır. Oysa dünya baş döndürücü bir hızla kalkınmakta, gelişmiş ülkelerde sosyal ve ekonomik değerler turizmin lehine yer değiştirmektedir.

Günümüzde sanayisi güçlü birçok ülkenin turizm geliri, silah satışından elde ettikleri geliri katlar durumdadır. Türkiye son yıllarda bu alanda ciddi sayılabilecek ataklar geliştirmiş ve turizm gelirini arttırmıştır. (bugün turizm gelirimiz 20 milyar dolar sınırına dayanmıştır)

Ülkemiz, özel konumu, tarihi, jeolojik, jeomorfolojik ve jeostratejik durumu ile aynı mevsimle yaşanan iklim çeşitliliği ile turizm alanında daha fazla kazanımlar elde etmeğe müsait bir yeredir. Geçirdiği jeolojik ve jeomorfolojik süreçler nedeniyle de çok ilginç şekillere ve doğal karstik mağaralara sahiptir. Akdeniz bölgemizde, Torosların üzerindeki karstik şekiller ve mağaralar tüm dünyaca bilinmektedir. Aynı karstik şekil ve mağaralar ve tarihi anıtlar, Güneydoğu Toroslar üzerinde de mevcuttur. Bu bağlamda Lice'deki Birklin Mağaraları bu harika oluşumların başında

gelmekteler. Burası sağlık alanında olduğu gibi tarihi ve doğal güzellikleri ile de hizmete açılabilir. Göğüs hastalıkları uzmanı merhum Prof. Dr. Selahattin Yazıcıoğlu bu mağaraların ilerine doğru oluşan temiz havanın özellikle nefes darlığı çeken hastalar için rahatlatıcı özelliğe sahip olduğunu, bu mağaraların sağlık turizminde kullanılması gerektiğini savunmuştur.

Görkemli manzarası, yüksek tünel ve kitabeleriyle, çok miktarda sarkıt ve dikitiyle, genişleyip daralan karanlık dehlizleriyle Birklin Mağaraları tarih boyunca dikkatleri üzerine çekmiştir. Bunca yerin h kimiyetini elinde tutan III. Salmanassar ve diğer hükümdarlar kitabelerini neden buraya kazdırmışlardır. Bu konu gerçekten birçok araştırmacının dikkatini ve merakını çekmiştir. Gerçekten Asurlular, yukarı Kızılırmak'tan Akdeniz'e, Hazar G l nden Van Gölüne, oradan Basra Körfezine kadar bir bölgeyi egemenlikleri altına almışken Birklin Mağaraları ve civarına neden bu derece önem vermiş olabilirler? Benim şahsi kanaatim şudur:

Diyarbakir bölgesi, eski çağlardan bu yana Akdeniz'den Basra Körfezine, Karadeniz'i Mezopotamya'ya bağlayan aynı zamanda Bitlis ve Van Gölü havzası üzerinden İran'a ulaşan yolların düğüm noktası üzerinde bulunmaktadır. Bu düğüm noktasının merkezi kontrol noktası olarak da Birklin Mağaraları ve civarı seçilmiştir. Burası konum itibariyle savunmaya elverişli bir pozisyondadır.  nemli ticaret yolları, geniş ve verimli ovalara açılan yollar buradan geçmektedir. İşte Kırhi (Korha Memleketi)'nin önemi buradan kaynaklanmaktadır.

O halde tarihte bu derece önemli bir yere sahip, hem doğal hem de tarihi ve kültürel yönleriyle nadir bulunan türdeki Birklin Mağaraları nasıl oluyor da yurttta ve dünyada böyle unutuluveriyor? Bu soruyu cevaplandırırken aynı zamanda dünyada mağara turizmi adına ne tür faaliyetlerin yapıldığına da bir göz atalım.

Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan Mammoth Mağarası 100 km uzunluğa sahiptir.

İsviçre H ll-Loch (cehennem ağzı) Mağarası 62 km,

Avustralya'da Weit Mağarası 40 km,

Fransa'da Glaz Mağarası 17 km,

Yugoslavya'da Postonya Mağarası ise 20 km uzunluktadır. Çoğu sarkıt dikit ve tünellerden oluşan bu mağaraları ıslah edilmiş, havalandırma, elektrik tesisleri, aydınlatma hatta tünellerde küçük elektrikli trenler dahi işletilmektedir. Avrupa'da "Mağara Bilimi" diye özel bir alan bulunmaktadır. Bilim insanları, mağara hayvan ve bitkilerini NBC silahlarına karşı mağaralardan faydalanma yollarını, soğuk hava deposu, santral, fabrika kurabilme imk nlarını, yer altı geçidi olarak kullanabilme imkanlarını, sel baskınlarının mağaralara aktarılmasını, elektrik enerjisi üretimi gayesiyle yer altı sularının toplanması konularında araştırmalar yapmakta ve araştırma sonuçlarının tatbikine çalışmaktadır.

Duvarlarında bulunan motif ve resimlerden ötürü Milattan  nceki yıllarda insanlar tarafından kullanıldığına dair izler taşıyan mağaralar gibi

Bırklin Mağaraları da dünyadaki örnekleriyle mukayese edilerek bir an önce ve layıkıyla turizm hizmetine kazandırılmalıdır. Bırklin Mağaraları, sarkıt ve dikitleriyle, kitabeleriyle, eski medeniyetlerin kalıntılarıyla, Antalya yöresinin Damlataş ve Karain Mağaraları ile kıyaslanabilirken; tünellerinin uzunluğu ve yüksekliği ile de Fransa ve Yugoslavya'daki mağaralarla kıyaslanabilir.

SONUÇ

Bırklin Mağaraları, Diyarbakır ilimizin Lice ilçesinde yer almaktadır. Ülkemizin ve de dünyanın ender bulunan doğal güzellikleri, tarihi ve kültürel değerlerle süslenmiş varlıklarındandır.

Bu mağaralar bugün maalesef kaderine terk edilmiş durumdadır. Oysa bu dünya harikası doğa ve tarihi değerleri korumalı, turizme ve ekonomiye kazandırmanın yollarını aramalıyız. Belki doğal mağaralar oldukça çoktur ama hem doğal hem de tarihsel stil ve belgeler içerenleri oldukça nadirdir. Bu benzersiz eserleri turizme açmak için bir an önce hareke geçilmelidir. Öncelikle burası SİT Alanı ilan edilmeli ve daha fazla tahribata uğramasının önüne geçilmelidir. Turizme açılması için gerekli olan çalışmalar da bir an önce başlamalıdır. Öncelikle burada gerekli turistik tesisler, astım hastaları için yataklı hastane, Bırklin suyunun şişelenmesi gibi ekonomiye kazandırılacak yönleri özel firmalara ihale edilebilir. Mağara yolunda bazı spor ve entegre tesisleri kurulabilir. Kişi sağlığını düzeltmeye yönelik, rahatça kalınabilececek, yöredeki şifalı bitkilerden faydalanma imkânı sunan profesyonel bir tesis oldukça güzel olacaktır. Eminiz ki bir süre sonra gerek çevre halkı gerekse turistlerin teveccühü ile burası doğal bir tanıtım sürecine girecek ve kendi adını tüm dünyaya duyuracaktır.

Şu an itibarıyla özellikle üniversitemizden bu konuda bir atak yapmasını beklemekteyiz. Burası Üniversite ile senkronize olarak İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü işbirliğinde en kısa zamanda "Kültür ve Tabiat Anıtı" ilan edilmeli ve böylece daha fazla tahrip edilmekten kurtarılmalıdır.

KAYNAKÇA:

1. Anıtları ve Kitabeleri ile Diyarbakır Tarihi, Şevket Beysanoğlu, 1.Cilt, Ankara 1996, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Yayınları
2. M.Fahrettin Kırzioğlu, Kars Tarihi, s: 38
3. M.Ş. Günaltay, Yakın Şark ve Mezopotamya, s: 557
4. Kemalettin Köroğlu, Üçtepe I, Ankara 1992
5. xa.yimg.com/kq/groups/18647608/868604471/name/28-+Býrklin.doc
6. www.diyarbakirturizm.com/diyarbakir/haber/259-kultur-sanat-birklin-magaralari-arastirilmali.html
7. www.diyarbakirturizm.com/diyarbakir/haber/230-guncel-diyarbakir-kaleleri.html
8. www.diyarinsesi.org/yazi/diyarbakiri-anlatmak-24-bereketli-hilalin-icindeki-yildiz-13559.htm
9. www.turkansiklopedi.com/turkiye/66-iller/21025-diyarbakir.html
10. www.turuncusohbet.com/forum/showthread.php?p=8644

